Kansalaisopistojen liitto
Medborgarinstitutens förbund

Lausunto

26.10.2023

Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto

Asia HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024
Viite Lausuntopyyntö 20.10.2023
Teema Talousarvioesityksen keskeiset painotukset ja kipupisteet

Kansalaisopistojen liitto KoL kiittää mahdollisuudesta täydentää vuoden 2024 talousarviosta 19.10.2023 antamaansa lausuntoa.

Valtion vuoden 2024 talousarvioon sisältyy 20,5 miljoonan euron leikkaukset vapaaseen sivistystyöhön. Kansalaisopistoille on sälytetty tästä summasta 12,5 miljoonan euron osuus, mitä liitto ei voi hyväksyä.

Liitto ajoi eduskuntavaalitavoitteissaan uudistuksia vapaan sivistystyön toimialan kehittämiseksi**.** Toimialaa on uudistettava muiden oppilaitosasteiden tavoin vastaamaan entistä paremmin tulevaisuuden osaamistarpeisiin rakenteita ja rahoitusta kehittämällä. Liitto toivoi, että tällä hallituskaudella tehtäisiin laaja-alainen selvitys ja lakiuudistus rakenteiden ja rahoituksen kehittämiseksi. Kansalaisopistot ovat valmiita ottamaan vastaan uusia koulutustehtäviä ja edistämään sivistys- ja hyvinvointityön etenemistä Suomessa.

Liitto yhtyy talousarvioesityksessä esitettyyn huoleen työuran aikaisen jatkuvan oppimisen haasteista sekä väestön vähäisestä fyysisestä aktiivisuudesta ja liikkumattomuudesta. Liikunta ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen (ravinto, psyykkinen jaksaminen) ovat keskeisessä roolissa kansalaisopistojen opetustarjonnassa. Vuoden 2024 alusta suunnitellut valtionosuusleikkaukset tulevat kohdentumaan myös näihin kursseihin. Erilaiset kaikenikäisille suunnatut liikuntakurssit muodostavat tällä hetkellä noin viidenneksen (20 %) kansalaisopistojen tarjonnasta. Omien liikuntakurssien lisäksi monet kansalaisopistot ovat mukana toteuttamassa Suomen harrastamisen mallin liikuntatunteja, mutta niitä ei tilastoida kansalaisopistoille.

Liitto jakaa talousarvioesityksen näkemyksen myös siitä, että OKM:n hallinnonalan toiminnalla voidaan merkittävästi vaikuttaa erilaisten suurten yhteiskunnallisten muutosten suuntaan ja luoda edellytykset myönteiselle kehitykselle. Ministeriö painottaa edelleen talousarviossa, että tieto, osaaminen ja luovuus ovat olennaisia kansakunnan henkiselle kriisinkestävyydelle. Sivistys eli kasvatus, koulutus, tiede ja taide rakentavat ihmisten välistä luottamusta ja kunnioitusta sekä kriittistä ajattelua. Väestön osaamistason nostaminen ja yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden sekä tasa-arvon vahvistaminen edellyttävät yhteistyötä ja hallinnonalarajat ylittävää politiikkaa. Tätä työtä tekemällä kansalaisopistojen lainmukainen tarkoitus toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla kaikkialla Suomessa.

Kansalaisopistot ovat kaikille avoimia oppilaitoksia, joiden tavoittavuus on omaa luokkaansa: toimintaa on jokaisessa Suomen kunnassa ja yksittäisiä osallistujia pitkälti yli 500 000. Toiminta on myös äärimmäisen kustannustehokasta: Itä-Suomen yliopistossa toteutetun tutkimuksen mukaan (Manninen et al. 2015) kansalaisopistoon sijoitettu euro tuottaa opiskelijoille ja yhteiskunnalle noin 3,4–**5,6** euron hyödyn**.** Hyöty muodostuu säästöjen ja tuottavuuden yhteissummasta: kun opiskelijan hyvinvointi lisääntyy, muun muassa

For Public Use

kalliit korjaavat sosiaali- ja terveysmenot vähenevät samaan aikaan kun yksilön työelämätaidot sekä motivaatio ja kyky itsensä kehittämiseen ja itsestään huolehtimiseen kasvavat. Tätä kehityssuuntaa olisi syytä pikemminkin vahvistaa kuin kurjistaa.

Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Laki vapaasta sivistystyöstä määrittelee, että opiskelijoilta voidaan periä opetuksesta kohtuullisia maksuja. Talousarvioon sisältyvän valtionosuusleikkauksen suuruus tulee pakottamaan kansalaisopistot vähentämään opetustuntien kokonaismäärää sekä nostamaan opiskelijoilta perittäviä kurssimaksuja.

Vuonna 2022 kansalaisopistojen keräämät (kurssi)maksutuotot olivat yhteensä 37 163 269 €, jolla katettiin opistojen käyttökuluista keskimäärin noin 18,7 %. Hallisohjelmakirjauksen "alennetaan valtion rahoitusta ja tätä vastaavasti korotetaan vapaan sivistystyön opiskelijamaksuja" pohjalta talousarvioesitykseen on kirjattu kansalaisopistojen osalta 12,5 m€ valtionosuusleikkaus. Jotta leikkaus voitaisiin kompensoida opiskelijoilta perittäviä maksuja korottamalla, tulisi maksutuottoja kasvattaa 33,6 % vuoteen 2022 verrattuna. Koska näin suuret kurssimaksujen korotukset ovat todellisuudessa mahdottomia ja johtaisivat opiskelijamäärien voimakkaaseen laskuun ja samalla kurssimaksutuottojen pienentymiseen entisestään, opistojen on käytännössä maksukorotusten ohella leikattava myös opetustuntien määrää taloutta tasapainottaakseen.

Kevätlukukaudella 2023 kansalaisopistojen valtakunnallisessa kurssijärjestelmässä olleiden kurssihintojen keskiarvo oli 69,68 euroa. Osaan koulutuksista tulee kurssimaksun päälle maksettaviksi vielä erilliset materiaalimaksut. Liiton kevään ajankohtaiskyselyyn (3/2023) vastanneet rehtorit katsoivat, että opistolla on realistiset mahdollisuudet korottaa opiskelijoilta perittäviä maksuja vuosittain 1–3 % (57,7 % vastaajista), 4–6 % (15,3 % vastaajista) tai 7–10 % (6,3 % vastaajista). Yksikään vastaaja ei pitänyt mahdollisena, että osallistujamaksuja voitaisiin korottaa yli 10 prosenttia vuosittain.

Hallitusohjelmaneuvotteluissa käytettiin perusteena VM:n meno- ja rakennekartoituksen tekstiä ”yleissivistävyys- tai harrastustavoitteisesti opiskelivat keskimääräistä useammin korkeasti koulutetut sekä toimihenkilöasemassa työskentelevät. Heillä on tyypillisesti taloudelliset mahdollisuudet maksaa opiskelunsa kustannukset itse”. Tuoreimman Tilastokeskuksen keräämän **vapaan sivistystyön opiskelijaprofiilin** mukaan kansalaisopistojen opiskelijoista kuitenkaan suurin osa (55 %) ei ole työllisiä. Samoin suurimmalla osalla (61 %) ei ole korkeakoulututkintoa. Korkeakoulutus ei myöskään yksinään kerro henkilön sosioekonomisesta asemasta.

Kansalaisopistojen nykyiseen opintosetelirahoitukseen kaivataan tuntuvaa lisäystä mm. perustaitojen ja -valmiuksien parantamiseen tähtäävien koulutusten lisäämiseksi työttömille, oppimisvaikeuksia kokeville, maahanmuuttajille sekä matalan pohjakoulutuksen omaaville. Ilman erillistä opintosetelirahoitusta taloudelliset lähtökohdat muodostuvat usein tosiasialliseksi esteeksi syrjäytymisvaarassa olevien kohderyhmien osallistumiselle. **Kansalaisopistojen liitto esittää, että kansalaisopistojen valtionavustuksiin varattu, opintoseteleihin suunnattu määräraha viisinkertaistetaan miljoonasta viiteen miljoonaan euroon yhdenvertaisten opiskelumahdollisuuksien parantamiseksi.**

Talousarvioesitykseen sisältyvän valtionosuusleikkauksen takia kohtuullisuus sekä alueellinen ja koulutuksellinen tasa-arvo joutuvat kovalle koetukselle. Hyvinvointierot ovat suoraan suhteessa oppimis- ja koulutustasoeroihin. **Kansalaisopistojen leikkaussummaa on kohtuullistettava, jotta kaikenikäisten koulutus- ja osaamistason nostaminen olisi myös jatkossa mahdollista ja oppimiseroja voitaisiin kaventaa**.

Sannasirkku Autio
Puheenjohtaja

Jaana Nuottanen
Toiminnanjohtaja

For Public Use